

FREDNINGSVÆRDI ER

BLÅBÆK VANDMØLLE

FAXE KOMMUNE

Besigtigelsesdato:	dd.mm.åååå
Besigtiget af:	Caspar Jørgensen
Journalnummer:	2011-7.82.07/340-0002
Kommune:	Faxe Kommune
Adresse:	Blåbækvej 5, 4640 Faxe
Betegnelse:	Blåbæk Vandmølle
Fredningsår:	1950
Omfang:	<i>Det firelængede anlæg (1838) med udløberlænger i nord og øst.</i>

— BYGNINGSBESKRIVELSE

Blåbæk Mølle ligger ved Fakse Å ca. 3 km. syd for Faxe Kalkbrud, hvor vejen fra Faxe til herregården Rosendal krydser åen. Opstemningsretten og møllen hørte under herregården og kan dokumenteres fra 1600-tallet. Den eksisterende mølle er opført omkring 1840.

Mølledammen ligger vest for vejen og det femlængede anlæg umiddelbart øst for vejen, som er anlagt ovenpå digekronen. Vandreservoirer er placeret meget tæt på selve vandhjulet. Desuden findes der i dag et nyt og langt friløb med fisketrappe (kammertrappen fra 1990'erne), der fører udenom mølleanlægget.

Anlægget omfatter foruden mølledam, stigbord, dige, bro samt den brostensbelagte gårdsplads, hvor fredningen omfatter

- Nordvestre Længe eller Hovedlængen med både beboelse og mølleri fra 1838 de 5 nordligste fag tilbygget 1848 som bageri.
- Nordre Længe oprindelig en stampemølle.
- Østre Længe med stald og i en periode hestemølle.
- Søndre Længe med lo og lade, stald.

Dertil kommer en fritliggende længe mod øst, maskinhus/garage, som ikke er bygningsfredet og derfor ikke nærmere beskrevet.

Hovedlængen er bygget ind i diget mod nordvest, så den fremstår som værende i én etage set fra vejen, men den er delvis i to etager og med høj kælder. Stigbordet i diget, der her er forstærket af granitkvadre, er udført det 6.-7. fag fra nord. Herfra føres vandet gennem to render af træ igennem længen og videre langs nordsiden af den nordre længe. Vandet driver to overfaldshjul (overfald fordi vandet tilføres fra oven). Det største er inde i hovedlængen (og dermed delvis beskyttet), mens et mindre er placeret på nordsiden af den nordre længe.

Den 22 fag lange Hovedlænge i bindingsværk dækkes af et halvvalmet stråtag med tre skorstenspiber i rygningen og tre stråtagkviste mod vest og en mod øst. Bygningen er i én etage med høj kælder i de 11 fag mod sydøst, og i to etager i de 11 fag mod nordvest. Bindingsværket er relativt kraftigt for perioden og med løsholte og skråstivere. Gavltrekanterne og væggen mod vandhjulet er beklædt med brædder en på to. Der er torammede vinduer med tre ruder. Der er tre døråbninger med to tofløjede fyldingsdøre med ovenlysvinduer samt en tofløjet revledør ved vandindtaget. I nordgavlen findes en tofløjet revledør med tre halve møllesten anvendt som trappesten.

I det indre er der dobbelt rumfølge i beboelsedelen, mens kværnloftets 5 fag og bageriet andre 5 fag i dag gildestue er i længens fulde dybde. Kværnloftet er placeret over vandhjulet, der driver maskineriet. Vandhjulets vandrette rotation veksles til en lodret drivaksel gennem et stjernehjul og fra akslen til de forskellige arbejdsmaskiner. Hele ”maskineriet” er bygget i træ men med gear og mekaniseret kran.

Nordre længe er 10 fag lang, kun halv så dyb som hovedlængen, står i bindingsværk og dækkes af et stråtag heltag med en muret skorstenspibe rygningen. Der er en stråtagkvist mod nord. Der er gennemstukne bjælkeender og skråstivere og løsholte. Mod nord findes vandhjulet. Ud for vandhjulet beskyttes muren af brædder, lagt en på to. Der er småsprossede trævinder og en todelt revledør. Mod gårdpladsen findes en kort læseperron afdækket af en kvist. Længen er opført som stampemølle, men stampeværket er ikke bevaret.

Østre længe er 12 fag lang, samme dybde som hovedlængen, står i bindingsværk og dækkes af stråtag heltag. Der er gennemstukne bjælkeender og skråstivere og løsholte.

Søndre længe er 22 fag lang står i bindingsværk og dækkes af stråtag tag, helvalm mod øst og kvartvalm mod vest og bræddebeklædning en på to med lugeåbning. Der er en muret skorstenspibe i rygningen mod vest. Der er gennemstukne bjælkeender, skråstivere og løsholte, støbejernsvinduer, revledøre, høluge og småsprossede, torammede vinduer af træ.

— BYGNINGSHISTORIE

Opstemningsretten og møllen hørte under herregården Rosendal og kan dokumenteres med sikkerhed 1664, men er antagelig ældre. Den eksisterende mølle er opført under den tidlige industrialisering, hvor dampkraften blev introduceret, mens vandkraften stadig var en vigtig kraftkilde.

Nordvestlængen er fra 1838, de 5 nordligste fag tilbygget 1848 som bageri.

Nordlængen er fra 1828 men med dele fra 1700-tallet. Krumhuset, der forbinder nord og øst, er fra efter 1872.

Østlængen er i tre afsnit: fem fag oprindelig hestemølle ca. 1800, to fag mod syd ca. 1825, og fe, fag mod nord ca. 1838.

Sydlængen er i tre afsnit: syv fag mod øst lo og lade ca. 1820, ni fag til lo og lade ca. 1825 og fire fag mod vest til rullestue, vognremise og svinehus 1830-38.

— KILDER

Ole Hyldtoft: Med vandkraft, dampmaskine og gasmotor. Erhvershistorisk Årbog 1987, side 75-126.

Jens Chr. Varming: Sammenfatning og udskrift af brandtaksationerne 1812-1870. Upubliceret SLKS (ligger under vindmøllen).

Opmåling ved Poul Brøgger og Finn Miltersen 1957.

De Kulturhistoriske interesser i Landskabet. Skov- og Naturstyrelsen 1997.

— MILJØMÆSSIG VÆRDI

Blåbæk Vandmølle med sine mølle- og avlslænger ligger som en samlet kulturhistorisk helhed. Funktionen og oplevelsen af vandmøllen er nært knyttet til de tekniske anlæg omkring selve møllebygningen. Synet af møllebygningen, oplevelsen af teknikken omkring tilførslen af vand og afledningen af vandet og lyden af det brusende vand fra friløbet over kammertrappen giver en totaloplevelse af et markant møllemiljø. Dertil kommer sammenhængen med den fredede Blåbæk Vindmølle, der skaber en industriel helhed baseret på vind- og vandkraft.

— KULTURHISTORISK VÆRDI

Blåbæk Vandmølle var en herregårdsmølle, og havde som sådan monopol på maling af korn fra hele oplandet. Det store anlæg, som omfattede såvel avlsbrug som mølleri vidner om møllens betydning og om, at mølledriften var af betydning for herregårdens indtjeningsgrundlag. Hertil kommer, at de trinvisse udvidelser af

anlægget fortæller en historie om udviklingen inden for mølleerhvervet, hvor vandkraften blev udnyttet til meget mere end blot maling af korn.

— ARKITEKTONISK VÆRDI

Blåbæk Vandmølle er en karakteristisk repræsentant for traditionelt sjællandsk byggeskik med hvid overkalket bindingsværk og stråtag.

— BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

De bærende fredningsværdier omfatter alle udvendige og indvendige forhold. Omkring møllebygningen omfatter de møllesøen, vejdamningen mellem møllesø og møllehuset, broen over tilløbet til møllen med stensætninger på begge sider, frislusen med stigbord, stensætning og kammertrappe, malekarm med sluse, slisker og stensætninger, fraløbsrenden med stensætninger samt brolægningen på gårdspladsen og møllejulene.

— ANBEFALINGER

Det anbefales, at der i dialog mellem ejer og vandløbsmyndighed, udarbejdes en plejeplan for vandmøllen med omgivelser, herunder mølledam, friløb og bagløb, som fremhæver møllemiljøets arkitektoniske og kulturhistoriske værdier.

Desuden anbefales det i samarbejde med ejer og kommune at udvikle og formidle møllens oplevelsesøkonomiske potentiale for forståelsen og oplevelsen af kultur- og naturlandskabet i kommunen.